

Uz ostavku

30. prosinca 2010.

Ovdje sam izdvojio samo 6 primjera od više njih koji su me naveli na odluku o ostavci. Njih 4 pokazuju odnos Ministarstva prema Vijeću, peti govori o jednom problemu koji Vijeća od 2005. do danas nisu uspjela riješiti, a šesti daje najosnovnije podatke koji dobro ilustriraju kako znanstvena djelatnost kotira na različitim razinama vlasti u Hrvatskoj.

1. Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa i Nacionalno vijeće za znanost

Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa (MZOŠ) je u ovih 45 mjeseci imalo vrlo čudan odnos prema Nacionalnom vijeću za znanost (NVZ). On je bio sve drugo a samo ne partnerski. Bivši Ministar nije bio nazočan niti jednoj sjednici samog NVZ. MZOŠ je svojim nemarom (neki su to tumačili i namjerom) izazvalo četveromjesečnu blokadu rada NVZ. Za to vrijeme je po hitnom postupku „proguralo“ dva zakona kojima su neke nadležnosti oduzete NVZ. Miješalo se u imenovanja Područnih znanstvenih vijeća i Matičnih odbora o kojima prema zakonu odlučuje samo NVZ. U pripremanju prijedloga pravnih i drugih akata koji se tiču znanosti MZOŠ nije uključivalo NVZ, a niti ga je upoznavalo s tim prijedlozima, a kamoli tražilo njegovo mišljenje prije njihovog upućivanja preko Vlade u Hrvatski sabor ili u javnost. Slijedi opširniji opis 4 primjera, u kojima su suradnja i partnerski odnos MZOŠ i NVZ izostali krivicom prvog.

1.1. Zakoni o Zakladi

MZOŠ je početkom 2009. za vrijeme spomenute blokade rada NVZ i bez njegovog znanja uputio preko Vlade u Hrvatski sabor Prijedlog zakona o izmjenama i dopunama Zakona o Nacionalnoj zakladi za znanost, visoko školstvo i tehnologijski razvoj RH za prihvaćanje po hitnom postupku. Zbog manjkavosti Prijedlog je vraćen na doradu, što ponovno nije bilo kvalitetno urađeno, ali je Hrvatski sabor ipak taj zakon prihvatio početkom travnja 2009. kada je rad NVZ još uvijek bio blokiran. Namjera tog zakona bila je dobra. Po njemu Zaklada je trebala preuzeti „i ulogu stožerne institucije za ulaganja sredstava iz državnog proračuna u znanstvena istraživanja“ (riječ u navodnicima su iz teksta koji je pratio Prijedlog zakona). Kako je većina postojećih znanstvenih projekata bila vezana ugovornim obvezama do kraja 2009., očekivalo se da će se i provedbom ovog zakona osigurati „osnovni preduvjeti da se u 2009. raspišu novi natječaji za individualne znanstvene projekte“ i omogućiti „priprema znanstvene zajednice za novi sustav“. To se nije dogodilo ni u 2009. ni u 2010. Ovdje treba spomenuti još i dijelove članaka 11. i 4.:

- a) „Danom stupanja na snagu ovog Zakona prestaje važiti članak 111. Zakona o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju...“, kojim su se definirali između ostalog postupci i uloge MZOŠ i NVZ kod odluka o financiranju znanstvenih projekata, a što bi ubuduće trebala raditi Zaklada.
- b) „Članovi zakladnih tijela ne mogu biti... ..rektori sveučilišta, dekani fakulteta i ravnatelji znanstvenih instituta“. Zanimljivo je i na ovom slučaju vidjeti kako se u RH provode zakoni. Naime, Upravni odbor Zaklade je još 20 mjeseci radio u sastavu koji je protivan ovoj odredbi, iako je odmah nakon prihvaćanja Zakona sam ponudio ostavku, ali nadležni (MZOŠ, Vlada, Hrvatski sabor) nisu dugo ništa poduzeli.

Polovicom lipnja 2010. uvidjevši samo neke manjkavosti Zakona MZOŠ šalje preko Vlade u Hrvatski sabor novi Prijedlog zakona o izmjenama i dopunama Zakona o Nacionalnoj zakladi. Ponovno prije toga ne upoznaje NVZ o sadržaju tog akta, a za raspravu i njegovo prihvaćanje traži hitni postupak. Iako se u popratnom tekstu spominje: „Zaklada, kao središnja i neovisna institucija za javno financiranje znanosti, koja se vodi

isključivo kriterijima stručnosti i znanstvene izvrsnosti, te nacionalnim prioritetima u istraživanjima, neophodna je za opstojnost hrvatske znanosti u Europskom istraživačkom prostoru, kao jedinstvenom prostoru koji omogućava prijenos znanja kroz mreže znanstvenika svjetske klase.“, iz tako promijenjenog Zakona pored ostalih nejasnoća nije vidljivo ni kako će se njegovom provedbom ta njezina uloga i osigurati. I pored svih manjkavosti Zakon je ipak prihvaćen polovicom srpnja. (Prije toga sam svim članovima Odbora za obrazovanje, znanost i kulturu Hrvatskog sabora uputio pismo u kojem sam pokušao objasniti zašto ne bi trebali prihvatiti taj zakon u tom obliku i u tom trenutku.) A u listopadu MZOŠ objavljuje Nacrt prijedloga Zakona o znanosti i svatko bi prema spomenutom citatu očekivao da će u njemu Zaklada biti dato primjereno mjesto u sustavu znanosti. Međutim ona je samo usputno spomenuta i to u dva stavka koji se tiču znanstvenih pravnih osoba čiji osnivač nije Republika Hrvatska (RH), a državno financiranje glavnine znanstvenih istraživanja predviđeno je sasvim drukčije. U Državnom proračunu RH za 2011. i projekcijama za 2012. i 2013. nema više ni traga od Hrvatske zaklade za znanost (kako se spomenuta Nacionalna zaklada od srpnja zove), što potvrđuje da se netko u kratkom vremenu predomislio i oduzeo joj ulogu „stožerne institucije za ulaganja sredstava iz državnog proračuna u znanstvena istraživanja“!!!

1.2. Znanstveni projekti (financiranje, vrednovanje...)

Ovdje će biti govora o financiranju prihvaćenih projekata i ovogodišnjem vrednovanju rezultata trogodišnjeg rada na njima, ali ne i o krivim potezima kod raspisivanja natječaja za znanstvene projekte u 2006. i kod tadašnjeg vrednovanja njihovih prijedloga.

U siječnju 2009. tadašnji ministar znanosti, obrazovanja i športa otvara Svjetsko rukometno prvenstvo za koje je u RH u 2008. izgrađeno nekoliko novih sportskih „arena“ i za to potrošene **milijarde** kuna. Istovremeno njegovo ministarstvo ostaje dužno dvije mjesečne rate (ukupno nešto više od **20 milijuna** kuna) neisplaćene u 2008. za sve ugovorene znanstvene projekte. U 2009. MZOŠ nastavlja s neredovitim financiranjem a na kraju godine ostaje svima dužno 5 mjesečnih rata. (A što bi tek bilo da je RH dobila organizaciju Europskog nogometnog prvenstva za što se uz ostale isti ministar zalagao?). Kao što je već spomenuto većina tih projekata bila je vezana ugovornim obvezama do kraja 2009. Kako do tada nisu osigurani „osnovni preduvjeti da se u 2009. raspišu novi natječaji za individualne znanstvene projekte“ (MZOŠ je to na početku godine obećavalo uz Zakon o...Nacionalnoj zakladi...), a niti su potpisani aneksi isteklih ugovora (kojima bi se produžilo financiranje na pr. za cijelu 2010.), uz službenu šutnju iz MZOŠ znanstvena se zajednica posljednjih mjeseci 2009. našla u nezavidnoj situaciji. Ipak, početkom 2010. počele su pristizati rate zaostale iz 2009. i polovicom travnja MZOŠ je zatražio završna izvješća o trogodišnjem radu na projektima. U drugoj polovici svibnja Ministar imenuje članove Povjerenstva za vrednovanje rezultata ugovorenih znanstvenih projekata, čije zadaće su bile: izrada prijedloga kriterija za vrednovanje, samo vrednovanje i predlaganje budućeg financiranja. MZOŠ tada tvrdi da će rezultati vrednovanja biti poznati u lipnju. Kao obično Ministar nije o tome konzultirao ni NVZ ni njegova Područna vijeća. **A je li to smio bez njih učiniti?** Po mom amaterskom tumačenju pravnih akata **nije** i to ću pokušati objasniti. Naime, prihvaćanjem spomenutog Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o Nacionalnoj zakladi u travnju 2009. izgledalo je da će ubuduće sve poslove oko projekata obavljati Zaklada. Kako godinu dana kasnije Zaklada nije bila spremna za to, uglavnom krivicom MZOŠ, čini mi se da je trebalo postupiti prema važećim propisima t.j. prema Pravilniku o ustroju i načinu rada područnih vijeća i matičnih odbora, gdje u

članku 2. piše da „*Područna vijeća... ocjenjuju periodična i završna izvješća o radu na znanstvenim projektima te daju ministru prijedlog*“. Isto tako u ugovoru za svaki projekt stoji (članak 11.): „*Vođenje nadzora nad provedbom projekata provodi Ministarstvo, uz zatraženo mišljenje područnog znanstvenog vijeća o provedbi projekta*“. Netko bi mogao reći: „*Ne budite sitničavi, MZOŠ i tako na kraju samo odlučuje.*“ Pa dobro, možda bi se na to (na ovim prostorima i s našom tradicijom slobodnog tumačenja pravnih akata) moglo zažmiriti, da objava rezultata vrednovanja (ne u lipnju nego u petak 23. srpnja) i sami rezultati nisu bili čudni, nelogični, ali i bolni. Naime, prvo: svim projektima je uskraćeno financiranje za prvu polovicu 2010. Kad bi bili jako dobrohotni i na to bi možda mogli zažmiriti, jer se u ugovorima spominje: „*U posebnim se okolnostima, a temeljem odluke ministra, vrijeme projekta može smanjiti ili produžiti*“. (Ostaje ipak pitanje zašto je taj rez učinjen baš u znanosti.) Međutim ne može se zažmiriti na to što je za mnoge projekte s vrlo dobrim rezultatima pored spomenutog došlo i do daljnjeg smanjenja financiranja („*to add insult to injury*“ kako bi rekli Englezi) za drugu polovicu 2010., kako je tada objavljeno. Gledano u cjelini neka područja znanosti, a time i neke ustanove, su penalizirana, a druga favorizirana bez ikakvog razumnog razloga i objašnjenja. Objava rezultata vrednovanja nije se slučajno dogodila u petak 23. srpnja kad je većina znanstvenika bila ili se spremala na odmor pa se jednim dijelom i tako može protumačiti njihova mlaka reakcija na to. Početkom rujna dva Područna vijeća, ono za humanističke i ono za prirodne znanosti, na svojim sastancima raspravljala su o ovom vrednovanju i izrazila krajnje nezadovoljstvo njegovom provedbom i rezultatima. Oba vijeća, neovisno jedno od drugog, zaključila su da su znanstveni kriteriji bili zapostavljeni u vrednovanju suprotno tvrdnjama iz Odluke o financiranju znanstvenih projekata u 2010. godini, koju je u srpnju MZOŠ poslalo ustanovama. Osobno sam tražio od predsjednika NVZ, da u dnevni red sljedeće sjednice NVZ uvrsti i točku o vrednovanju i da na nju pozove Ministra. To se nije dogodilo, u pozivu nije bilo te točke, ali je uvrštena na moje traženje na samoj sjednici, na kojoj nažalost Ministra nije bilo. Tada je NVZ „*zaključilo da je vrednovanje rezultata ugovorenih znanstvenih projekata MZOŠ RH provedeno loše te da znanstveni kriteriji nisu uzeti u obzir prilikom evaluacije*“. Međutim, taj zaključak nije MZOŠ ništa obvezivao i ono je ovih dana na svojim internetskim stranicama pitijски objavilo: „*Znanstveni projekti koji su nakon vrednovanja u lipnju ove godine ocijenjeni pozitivnom ocjenom, nastaviti će se financirati do kraja 2011. godine*“. Što god ova rečenica značila (i 2010. projekti su financirani do kraja godine, ali ne i prvih 6 mjeseci), slabi su izgledi za ispravljanje nepravdi i one će zaslugom MZOŠ trajati ukupno bar 24 mjeseca!

1.3. Državni proračuni

Članak 34. Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju kaže o prijedlogu proračuna za financiranje znanosti i visokog obrazovanja:

„*Članak 108. mijenja se i glasi:*

...*(3) Prije podnošenja prijedloga Vladi Republike Hrvatske, ministar će pribaviti mišljenje Nacionalnog vijeća za znanost i Nacionalnog vijeća za visoko obrazovanje i predložiti ga Vladi Republike Hrvatske...*“.

Ovo se nije dogodilo niti jednom u ove tri i po godine- oba se Ministra nisu potrudila tražiti mišljenje NVZ o prijedlogu proračuna, a da i ne govorimo o rebalansima. Da jesu sigurno bi se bar ispravile nelogičnosti, stavili drukčiji naglasci na pojedine stavke, a, zašto ne, argumentirano tražio bolji položaj znanstvene djelatnosti u proračunu, čiji udio,

ionako mali, posljednjih se godina dalje smanjuje. Evo samo jednog vrlo drastičnog primjera i to o sredstvima za znanstvenu opremu, koja je jedan od bitnih preduvjeta za uspješna znanstvena istraživanja. Podaci su iz kolovoškog rebalansa Državnog proračuna RH (DPRH) za 2010., te DPRH za 2011. s projekcijama za 2012. i 2013. Rebalansom je svota za nabavku kapitalne i srednje znanstvene opreme (za sve javne institute, sveučilišta, ...) smanjena na samo 245000 kuna (33000 Eura)! Za usporedbu istovremeno je na pr. za postrojenja i opremu za razvoj informacijske infrastrukture samog MZOŠ predviđeno 450000 kuna, što vjerojatno isto tako nije mnogo, ali jest nepristojno prema korisnicima novaca za znanstvenu opremu. (Baš me zanima tko je i na koji način dobio tih 33000 Eura i koju je „kapitalnu opremu“ za to kupio.) U DPRH za 2011. za tu svrhu je predviđeno 5,2 , za 2012. isto, a za 2013. 5,1 milijuna kuna. Za usporedbu: u 2007. su utrošena 29,4 milijuna za to, a ona nije bila najizdašnija godina u ovom desetljeću po sredstvima za kupnju opreme na ovaj način. Drugim riječima:

- a) u 2010. će biti nabavljeno opreme manje od 1% od onoga u 2007.;
- b) za 4 godine (2010.-13.) zajedno predviđen je upola manji iznos od onog iz 2007., a ukupni državni proračuni za te godine nisu bitno različiti (oko 120 milijardi kuna).

Zanimljivo je ovdje dodati kako je predviđeno da sredstva za izdavanje domaćih znanstvenih časopisa istovremeno rastu u odnosu na 2010. i da bi za 2013. bila dvostruko veća od onih za opremu! Čudna neka logika, ali kao i za sve i ovdje se može naći plauzibilno objašnjenje. Vjerojatno se očekuje da će se znanstvenici tako okrenuti pisanju članaka, i to baš u domaćim znanstvenim časopisima, imajući dovoljno vremena, jer ga neće gubiti na rad sa zastarjelom ili nepostojećom opremom.

Na ovu i slične nelogičnosti u tom dijelu DPRH, a pogotovo na slab položaj znanosti u ukupnom DPRH sigurno bi NVZ upozorilo, da je pitano. Postojala bi onda nada da će netko u Vladi i/ili Saboru biti spreman poslušati argumente i pomoći da se znanosti da primjereno mjesto u njemu. Možda bi se netko podsjetio Akcijskih planova, koje je Vlada donijela samo dvije godine ranije, koji su predviđali na pr. povećanje izdvajanja za znanstveno-istraživačke projekte „za najmanje 10% godišnje“, pa ne bi bar došlo do smanjenja za toliko i još više posto. MZOŠ očito nije željelo vanjsko mijesanje u tu svoju originalnu proračunsku politiku, čije posljedice bi se mogle dugo osjećati.

Ne znam zašto mi baš sada padaju na pamet ova dva primjera iz svijeta:

1. Ovih dana predsjedniku jedne velike, daleke zemlje istječe drugi, posljednji mandat. Iz njegovog službenog životopisa vidi se da je školu pohađao samo 5 godina. Međutim, za vrijeme svoje vladavine često je govorio o važnosti znanosti za svoju zemlju i svoje riječi potkrijepio podvostručenjem državnih ulaganja u znanstvena istraživanja u tih 8 godina.
2. Predsjednik druge velike države, pravnik po školovanju, na vrhuncu nedavne ekonomske krize u svojoj zemlji rekao je: „*At such a difficult moment, there are those who say we cannot afford to invest in science, that support to research is somehow a luxury at moments defined by necessities. I fundamentally disagree. Science is more essential to our prosperity, our security, our health, our environment, and our quality of life than it has ever been before*“.

1.4. „Zakon o znanosti“

Od mog dolaska u NVZ 2007. predstavnici MZOŠ su na sjednicama NVZ često spominjali novi zakon o znanstvenoj djelatnosti, a jednom se 2008. iz njihovih riječi moglo shvatiti da je njegov grubi nacrt već spreman i da će uskoro biti stavljen na uvid NVZ. Međutim, ono od tada dugo ništa nije čulo o tome, da bi u svibnju 2010. neizravno,

preko objavljenog Plana provedbenih aktivnosti Programa gospodarskog oporavka saznalo da će MZOŠ do listopada izraditi tzv. Zakon o znanosti. U izradi toga zakona MZOŠ po ustaljenoj praksi u posljednje dvije godine zaobilazi NVZ, *“najviše stručno tijelo koje se brine za razvitak i kvalitetu cjelokupne znanstvene djelatnosti i sustava znanosti u Republici Hrvatskoj”* (čl.6. ZZIDVO). Sve se obavlja u tajnosti, a taji se i sastav povjerenstva koje ga priprema. Na srpanjskoj sjednici obećano je da će NVZ Nacrt zakona dobiti za rujansku sjednicu, ali ni to se ne događa. Pri kraju rujna saznajemo da je Nacrt u strogoj tajnosti dat odabranima (ne i NVZ), od kojih se traže primjedbe. I konačno u listopadu MZOŠ ga objavljuje na svojim internetskim stranicama, a da ga ni tada službeno ne upućuje NVZ!? Poznato je kakvu je buru taj Nacrt zajedno s druga dva izazvao u sveučilišnoj i znanstvenoj zajednici. Krajem listopada se NVZ sastaje i između ostalog zaključuje: *„Prije donošenja mišljenja o prijedlogu Zakona o znanosti Vijeće predlaže sastanak s Ministarstvom znanosti, obrazovanja i športa RH, odnosno radnom grupom koja je radila na izradi Zakona, Nacionalnim vijećem za visoko obrazovanje RH, kako bi moglo bolje razumjeti intenciju predlagača te dati konstruktivno mišljenje i kvalitetan prijedlog u što kraćem roku.”* Do sastanka nije došlo do sada (kraj prosinca) i to ne krivicom NVZ. Međutim, za vrijeme sjednice NVZ krajem studenog dostavljen je dopis Ministra u kojem stoji da je *„Ministarstvo odlučilo imenovati prosudbena povjerenstva za analizu pristiglih primjedbi i prijedloga za svaki od triju nacrt zakona”* i, gle čuda, u ono za znanost uključiti i predstavnika NVZ. I tako se priča o zakonima nastavlja u 2011. s neizvjesnim završetkom. A što reći o svemu tome? Ukratko: krivi način, krivi trenutak i loš Nacrt. Prije izrade Nacrta nije na primjer napravljena detaljna, ozbiljna analiza cijelog sustava znanosti (doduše, to se u Hrvatskoj nikad i nije dogodilo), kao i analiza svih dobrih i loših posljedica provedbe dosadašnjih zakonskih i podzakonskih akata itd.itd. Posljednja godina mandata bilo koje Vlade i Sabora nije u normalnim okolnostima prikladno vrijeme za donošenje i samo djelomičnu provedbu bilo kojeg zakona koji traži velike promjene postojećeg stanja, a pogotovo to nije za ovaj koji se tiče znanstvene djelatnosti. O lošem Nacrtu mnogo su rekli brojni pojedinci i skupine, pa i Područno vijeće za prirodne znanosti. Ovdje bih izdvojio samo jednu primjedbu već spomenutu u ovom tekstu. Ovaj Nacrt gotovo potpuno zaboravlja Hrvatsku zakladu za znanost *„kao središnju i neovisnu instituciju za javno financiranje znanosti”*, a prema njemu tu ulogu bi nastavilo igrati MZOŠ. A samo ovogodišnje njegovo katastrofalno vrednovanje znanstvenih projekata, da ne spominjemo drugo, baš i nije dobra preporuka za nastavak takve njegove uloge. No, možda se neki budući Nacrt ipak sjeti Zaklade i zakona o njoj donesenog ovog ljeta po hitnom postupku na inzistiranje samog MZOŠ!?

2. Izbori u znanstvena zvanja i na radna mjesta

Izbori u znanstvena zvanja velika su boljka hrvatskog sustava znanosti i napravljene pogreške će sigurno ostaviti dugotrajne posljedice. Njihovi izvori su sada u više pravnih akata. Za neke od tih akata ili bar za njihove dijelove može se reći da su napravljeni s mjerom i dobrim namjerama. Vjerojatno u to spada i zamisao o državnim znanstvenim zvanjima. Međutim *„i put u pakao je popločan dobrim namjerama”*, pa se i ta naizgled dobra zamisao na ovim prostorima pretvorila u nešto loše i potpuno promašeno. I prvi čovjek u sustavu svojim je primjerom dao doprinos tome. (Detalji o tom slučaju mogu se vidjeti na samom kraju ovog dijela.) Istina je, međutim, da ovaj primjer kolikogod loš bio nije sam mogao dovesti do takvog nesklada i inflacije visokih znanstvenih zvanja, čiju potvrdu smo dobili tek ove godine. Naime, početkom 2008. NVZ je zaključilo zatražiti

od MZOŠ podatke iz Upisnika znanstvenika o njihovoj raspodjeli po zvanjima i po područjima znanosti. I pored višekratnih zahtjeva te podatke sam dobio (ali ne i NVZ) tek u proljeće ove godine. Budući da je dio njih dat na internetskim stranicama MZOŠ, nadam se da ih smijem ponoviti ovdje uz svoju nadopunu. Pa evo nekih: u RH čak 42% svih znanstvenika ima zvanje znanstvenog savjetnika. Na stranicama MZOŠ se ne vidi i ovo: u dva područja znanosti (u drugom i trećem po brojnosti) znanstveni savjetnici čine 50% znanstvenika u njima. Iz ova dva broja može se zaključiti da ima područja gdje su ti postoci bliže 30%, realniji ali još uvijek visoki. Kako je došlo do tako velikih razlika, ali i „obrnutih piramida“? Nesumnjivo veliki dio toga je posljedica starije prakse napredovanja u ovoj djelatnosti. Ali mnogo je i novijih uzročnika tome: od ZZIDVO i Pravilnika o uvjetima za izbor u znanstvena zvanja do različitih politika 23 matična odbora i mnogih znanstvenih organizacija ovlaštenih za provođenje dijela postupka izbora te njihovih povjerenstava, od kolektivnih ugovora do Uredbe o nazivima radnih mjesta i koeficijentima složenosti poslova u javnim službama itd. itd. (Ne treba zanemariti ni doprinos tome raznih ljudskih slabosti i povlađivanja njima.)

Ovdje će biti govora samo o Pravilniku jer spada u djelokrug NVZ. Početkom 2005. tadašnje NVZ je ovlastilo svojih 6 područnih vijeća da „*pobliže utvrde prijedloge uvjeta za stjecanje znanstvenih zvanja za određeno područje*“. Na osnovi dobivenih prijedloga NVZ je u ljeto iste godine sastavilo i objavilo Pravilnik, koji je uz neke izmjene i dopune još uvijek u upotrebi. Taj dokument je zanimljiv skup vrlo različitih pogleda, mišljenja i ponekad vrlo čudnih razrada značenja natuknica iz Zakona o znanstveno-istraživačkoj djelatnosti i visokom obrazovanju (ZZIDVO), kao što su „*priznati znanstvenik*“, „*značajan doprinos znanosti*“, „*značajno unapređenje znanosti*“, „*međunarodna afirmacija*“, „*međunarodna priznatost*“ i „*značaj u okviru nacionalnih sadržaja*“. Njegova naglašena raznolikost i neujednačenost ne može se nikako opravdati posebnosću različitih disciplina kao što se to često čini, nego mnogo prizemnijim razlozima koji se obično prešućuju. Najjednostavniju potvrdu promašenosti takvog Pravilnika možemo vidjeti na sljedećem primjeru, izmišljenom ali mogućem ovdje i sada. Evo tog scenarija: Tri prijatelja još iz školskih dana, zaposlena u tri različite javne ustanove i s doktoratima znanosti iz različitih disciplina, zajedno uspješno rade na istraživanjima u graničnim, ali bliskim dijelovima tih triju disciplina, koje po hrvatskoj klasifikaciji spadaju u tri različita područja znanosti. Svi radovi, objavljeni u respektabilnim časopisima tijekom desetak godina, su zajednički s podjednakim prosječnim doprinosom svakog od njih trojice. Nitko od njih nema drugih radova. Odgovarajući matični odbor držeći se Pravilnika može jednog od njih izabrati samo u zvanje znanstvenog suradnika, drugi drugog u dva postupka u višeg znanstvenog suradnika, a treći trećeg u znanstvenog savjetnika u tri postupka. Njihove matične ustanove mogu ih onda postaviti na odgovarajuća radna mjesta i za njihove plaće dobiti iz državne blagajne dosta različite iznose a oni primiti isto toliko različite plaće. Kakva jednakost, kakva pravda!

Iako su predstavnici MZOŠ još 2007. spominjali skorbu izradu novog zakona o znanstvenoj djelatnosti, do 2009. se nije ništa dogodilo niti se tada činilo da će uskoro išta od njega biti. Budući da je praksa ukazivala na velike manjkavosti, NVZ je tada odlučilo ne čekajući zakon pristupiti izmjenama Pravilnika s ciljem ujednačavanja kriterija između različitih područja znanosti. Iako su pojedinci i povjerenstva uložili dosta truda oko tih izmjena, ni konačni rezultat (doduše, još uvijek neusuglašen) gledan u cjelini, po mom mišljenju, ne može dobiti prolaznu ocjenu. Kao i mnogo puta i ovdje se

pokazalo da popravljjanje lošeg originala i radeći na isti način ne vodi dobrom rezultatu. Kako se je MZOŠ u međuvremenu obvezao da će do jeseni 2010. izraditi novi zakon, NVZ je odlučilo da će do tada pričekati s odlukom o konačnoj sudbini ovog izmijenjenog Pravilnika. Međutim, što god se dogodilo s njim, očito je da će trebati pristupiti radikalnijem rješavanju ovog problema za što NVZ nije imalo dovoljno snage.

A sada spomenuti primjer hijerarhijski prvog čovjeka u sustavu znanosti i obrazovanja. Ovo su stavci iz članaka 101. odnosno 102. kao i cijeli članak 45. ZZIDVO iz 2003.:

„(2) Natječaj koji se raspisuje za izbor na isto ili više nastavno i stručno radno mjesto zbog isteka roka na koji je zaposlenik izabran u prethodnom natječaju raspisuje se najkasnije tri mjeseca prije isteka roka. Posebnom odlukom stručnog vijeća visokog učilišta, i uz suglasnost zaposlenika, natječaj može biti raspisan i ranije od godine dana prije isteka roka na koji je zaposlenik izabran, ali ne prije nego što isteknu tri godine od prethodnog izbora.“

„(5) Zaposlenici u znanstveno-nastavnim, umjetničko-nastavnim i nastavnim zvanjima imaju pravo na mirovanje rokova za izbor u zvanja i na radna mjesta sukladno članku 45. ovoga Zakona te u vrijeme dok obavljaju dužnost rektora, prorektora, čelnika sastavnica sveučilišta ili dok obavljaju kakvu javnu dužnost.“

„Članak 45.

U vrijeme porodnih dopusta, bolovanja dužih od tri mjeseca, služenja vojne obveze, obavljanja javne dužnosti te, kada je to opravdano, u drugim slučajevima u kojima se neka osoba nije mogla baviti znanstvenim ili stručnim radom, u slučajevima kada je to predviđeno zakonom, kolektivnim ugovorom ili općim aktom znanstvene organizacije, rokovi za izbor ili reizbor u znanstveno zvanje i na radno mjesto miruju i neće se uračunavati u rok za izbor.“

Godinu dana kasnije dolazi do izmjena spomenutog zakona. Citirani stavci ostaju isti, ali

„Članak 45. mijenja se i glasi:

„U vrijeme roditeljskih dopusta, bolovanja dužih od tri mjeseca, služenja vojne obveze, obavljanja javne dužnosti te u drugim naročito opravdanim slučajevima predviđenim zakonom, kolektivnim ugovorom ili općim aktom znanstvene organizacije, rokovi za izbor ili reizbor u znanstveno zvanje i na radno mjesto miruju i neće se uračunavati u rok za izbor, osim u slučaju da zaposlenik zatraži da mu za navedeno razdoblje rokovi teku.““

(Podebljane su riječi koje su ispale iz originalnog te one dodane izmijenjenom čl. 45.)

Bilo bi smjelo tvrditi da je ovu izmjenu članka 45. predložio sam novi, mladi i ambiciozni Ministar ili da je to netko drugi učinio misleći na njega, ali ostaje činjenica da je on dijelom i uz njezinu pomoć u samo 80 mjeseci prešao put od asistenta do redovitog profesora. Pri tom je 66 mjeseci bio ministar i za obrazovanje i za znanost i za šport, pa se tako s punim radnim vremenom mogao baviti znanstvenim radom!? Kao što se vidi iz čl. 101. matična ustanova je čak dva puta morala samoinicijativno „posebnom odlukom stručnog vijeća visokog učilišta, i uz suglasnost zaposlenika“ raspisati natječaj za više, pa još više znanstveno-nastavno radno mjesto. I sve to ne bi trebalo nikoga smetati jer je učinjeno po zakonu, a RH je pravna država, zar ne!? Zanimljivo je da originalnim tvorcima spomenutog zakona, a ni njegovim popravljateljima, pa dužnosnicima MZOŠ te zastupnicima u Hrvatskom saboru (bar onima iz znanosti i visokog obrazovanja) nije palo na pamet ili nisu htjeli ili se nisu usudili staviti u spomenuti zakon neki članak o sukobu interesa („radi uljuđene, europske RH“), koji bi pored ostalog spriječio da se dužnosnici

na različitim razinama, a povezani sa sustavom znanosti i visokog obrazovanja, mogu izabirati u viša znanstvena zvanja i na radna mjesta dok te dužnosti obavljaju.

3. Znanstvena djelatnost i vlasti (sveučilišne, lokalne i državne)

(Podatke iznesene u ovih 6 točaka saznao sam sa službenih internetskih stranica i volio bih da bar neki nisu točni ili da sam ih krivo prenio.)

1. Tri najmlađa hrvatska sveučilišta, osnovana nakon osamostaljenja RH, imaju ukupno 36 odjela a među njima nema niti jednog za matematiku, niti za fiziku, niti za kemiju a niti za biologiju.
2. Svaki od sedam gradova, sjedišta sveučilišta i većine znanstvenih instituta u RH, ima desetak i više upravnih odjela, ureda, zavoda, službi itd. Niti jedan od njih niti jednim svojim dijelom nije i za znanost, ali jedan grad zato ima svoj ured za poljoprivredu i šumarstvo. Površina poljoprivrednog zemljišta i šuma u tom gradu je mnogo manja od 1% ukupne površine RH, a njegov znanstveni potencijal je veći od tri četvrtine ukupnog znanstvenog potencijala RH!
3. Šibensko-kninska županija je jedina od 20 županija u RH koja ima upravni odjel u čijem nazivu se spominje i znanost (UO za prosvjetu, znanost, kulturu i šport). Ovakav odnos gradova i županija prema znanstvenoj djelatnosti možda jednim dijelom dolazi i zbog krivog tumačenja Ustava RH, a posebno njegovog članka 134., koji znanstvenu djelatnost izričito ne navodi kad govori o lokalnoj samoupravi.
4. Vlada RH nema svoj Savjet koji bi „*savjetovao Vladu i njezina ministarstva o važnim pitanjima koja se tiču vođenja, praćenja, vrednovanja i usklađivanja znanstveno-istraživačke, tehnologijske i inovacijske politike te pripremao odgovarajuće planove i prijedloge*“ kao što to čini Savjet za istraživanja i inovacije u Finskoj i slični savjeti u mnogim razvijenim zemljama. Osim MZOŠ od ostalih 15 ministarstava jedino Ministarstvo obrane i malim dijelom Ministarstvo poljoprivrede, ribarstva i ruralnog razvoja spominju da sustavno podupiru istraživanja i razvoj i to za potrebe obrane odnosno poljoprivrede.
5. Hrvatski sabor ima svoj Odbor za obrazovanje, znanost i kulturu. Odbor u ovom sazivu nije imao niti jednu raspravu o položaju i problemima znanosti i visokog obrazovanja, ali je održao takvu raspravu o položaju hrvatskog jezika. (Hrvatski ima problema i u RH, ali puno manje nego znanost i obrazovanje.) Također nije održao niti jednu zajedničku sjednicu s NVZ, koje je imenovao Hrvatski sabor, a niti je od njega zatražio mišljenje o prijedlozima zakona o kojima je Odbor raspravljao a ticali su se znanosti. Hrvatski sabor je 2009. donio Strategiju održivog razvitka RH s vrlo kratkim i neprimjerenim tekstom o istraživanju i razvitku (t.j. o znanosti), a o Strategiji sam Odbor nije ni raspravljao.
6. Ured Predsjednika RH ima pored ostalog 19 savjetnika te 4 savjeta s 57 članova, ali niti jedan od njih nije i za znanstvenu djelatnost.

Ako Republika Hrvatska želi biti moderna europska država morat će na svim razinama promijeniti i svoj odnos prema znanstvenoj djelatnosti.

Đuro Miljanić

